

**Opas sukupuolivähemmistöihin
kuuluville vanhemmille ja
vanhemmuudesta haaveileville**

Sisällys

Opas sukupuolivähemmistöihin kuuluville vanhemmille ja vanhemmuudesta haaveileville	4
Lapsiperheellistyminen	5
Biologinen vanhemmuus.....	5
Vanhemmuuden eri muodot.....	7
Vanhemmuuden vahvistaminen, huoltajuus ja tapaamisoikeus.....	8
Vanhemmuuden nimitykset arjessa.....	12
Sukupuoli-identiteetti, kehollisuus ja vanhemmuus.....	13
Lapsettomuus.....	15
Sukupuolen moninaisuus arjen tilanteissa	16
Miten jutella sukupuolen moninaisuudesta oman lapsen tai nuoren kanssa.....	16
Miten jutella omasta sukupuoli-identiteetistä lapsen tai nuoren kanssa.....	18
Miten jutella vanhemman sukupuolenkorjausprosessista lapsen tai nuoren kanssa.....	20
Mitä huomioida läheisten kanssa?.....	22
Mitä huomioida palveluissa?.....	23
Lisää tukea ja tietoa	25
Sateenkaariperheet ry.....	25
Muut tuki- ja neuvontapalvelut.....	27

Opas sukupuolivähemmistöihin kuuluville vanhemmille ja vanhemmuudesta haaveileville

Oppaassa käsitellään vanhemmuuteen, sukupuolen moninaisuuteen ja sukupuolen korjaamisen hoitoprosessiin liittyviä erityiskysymyksiä. Kaikki trans- ja muunsukupuoliset ihmiset eivät kuitenkaan halua tai koe tarvetta lääketieteellisille prosesseille tai juridisille muutoksille. Kaikki muunsukupuoliset eivät myöskään koe kuuluvansa transihmisyuden sateenvarjon alle, osalle taas transidentiteetti voi olla vahva ja kiinteä osa omaa identiteettiä. Sukupuolivähemmistöön kuuluvan identiteetti on pohjimmiltaan itsemäärittelyasia ja sukupuolen moninaisuutta eletään monin tavoin. Opas on tarkoitettu sekä binäärisille että ei-binäärisille transihmisille, mutta keskittyy erityisesti sukupuolivähemmistöihin, jotka ovat hakeutuneet tai läpikäyneet lääketieteellisiä hoitoja tai korjanneet juridisen sukupuolensa.

Oppaan ensimmäinen osa on suunnattu ennen kaikkea vanhemmuutta suunnitteleville. Toinen osa liittyy arjen perhe-elämään ja sukupuolen moninaisuuden kysymyksiin. Sen tavoitteena on antaa vanhemmille eväitä käsitellä sukupuolen moninaisuutta ja omaa identiteettiä eri yhteyksissä. Oppaassa on huomioitu helmikuussa 2023 vahvistettu laki sukupuolen vahvistamisesta. Huomioi, että vanhemmuusnimikkeen (isä/äiti) vaihtamista koskevat säädökset tulevat voimaan vasta 1.3.2024. Katso tarkemmin luvusta Vanhemmuuden vahvistaminen. Oppaassa pyritään antamaan yleiskuva vanhemmuuden ja sukupuolen moninaisuuden yhteyksistä. Löydät tarkempia ja päivitettyjä tietoja esimerkiksi lapsiperheellistymismahdollisuuksista ja lainsäädännöstä Sateenkaariperheet ry:n neuvontapalvelusta ja verkkosivulta www.sateenkaariperheet.fi.

Lapsiperheellistyminen

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvia vanhempia on ollut kasvattamassa ja hoitamassa lapsia koko ihmiskunnan historian ajan. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten lapsiperheellistyminen on yhtä

mahdollista ja toivottavaa kuin muidenkin. Lasten hankkimisen tavat vaihtelevat kuitenkin mahdollisuuksista, toiveista, elämäntilanteesta ja yhteiskunnan lainsäädännöstä riippuen.

Biologinen vanhemmuus

Transsukupuoliset ja muunsukupuoliset ihmiset voivat lapsiperheellistyä ennen sukupuolenkorjausprosessia, sen aikana, tai sen jälkeen. Sukupuolenkorjaushoidot saattavat aiheuttaa hedelmättömyyttä, ja toisaalta sukupuolidysforian aiheuttama stressi voi vaikeuttaa lastenhankintaa.

Ennen sukupuolenkorjausprosessia niin siittiöitä kuin munasoluja voidaan tallettaa omaa myöhempää käyttöä varten, mutta kaikkien sukusolut eivät kestä pakastamista. Sukupuolen korjaushoitojen yhteydessä julkinen terveydenhuolto tarjoaa yhä järjestelmällisemmin mahdollisuutta tallettaa siittiösoluja. Munasolujen tallettamista ei useinkaan vielä tarjota, eikä mahdollisuudesta aina edes mainita. Niitä on kuitenkin mahdollisuus kerätä ja tallettaa Tays:ssa. Kysy asiasta hoitavalta taholta! Sekä siittiöitä että munasoluja voi joka ta-

pauksessa tallettaa myös yksityisillä hedelmöityshoitoklinikoilla. Sukusolujen keräyksestä ja säilyttämisestä voi koitua merkittävä summa maksettavaa yksityisellä klinikalla, erityisesti munasolujen osalta. Pelkästään munasolujen keräys maksaa useita tuhansia euroja ja talletusmaksu joi-takin satasia vuodessa. Myös alkioita voidaan tallettaa (alkiot säilyvät munasoluja paremmin), mutta niitä tallettavat vain osa yksityisistä klinikoista. Alkioiden käyttöön tarvitaan molempien luovuttajien lupa. Alkion talletukseen liittyy myös munasolun hedelmöittämiseen liittyvät kustannukset. Kysy kustannuksista tarkemmin suoraan valitsemaaltasi klinikalta.

Siittiöiden kerääminen tallettamista varten on yksinkertaista, mutta munasolujen keräämiseen liittyy sekä hormonaalisia että kirurgisia toimenpiteitä. Hormonihoidot

maksavat useita satoja euroja per keräys riippumatta siitä tehdäänkö kerääminen julkisella vai yksityisellä klinikalla. Munasolujen keräämisen prosessi on samanlainen kuin koeputkihedelmöityshoidoissa, joista löytyy hyvä kuvaus mm. Tays:n sivuilta (Ohjeet > Potilasohjeet > Hormoni- ja lapsettomuushoidot > IVF-hoito).

Uuden sukupuolen vahvistamista koskevan lain (2023) myötä kaikki henkilöt, joilla on oletettavasti toimiva kohtu, voivat hakeutua sekä julkisiin että yksityisiin hedelmöityshoitoihin joko itsellisinä tai pariskuntana, puolison sukupuolesta tai transtaustasta riippumatta. Julkiset klinikat asettavat hoidoille yksityisiä hoitoja tiukempia ehtoja: esimerkiksi ikä tai lapsiluku voivat rajoittaa lapsettomuushoitosten saamista. Lue lisää julkisten klinikoiden yleisistä ehdoista Sateenkaariperheet ry:n verkkosivuilta.

Yksityisille klinikoille voi hakeutua suoraan varaamalla vain ajan. Ensikäynnille julkisille klinikoille tarvitaan aina lähete perusterveydenhuollosta. Lähete haetaan omalta terveysasemalta tai esimerkiksi työterveyshuollosta.

Hoidoissa voidaan käyttää omia, aiemmin talletettuja susoluja, tai lahjoitettuja susoluja. Klinikoiden käytännöissä ja kohtaamisessa transihmisten kohdalla on ero-

ja, joten ennen klinikan valintaa, kannattaa kysellä kokemuksia esim. keskustelupalstoilta tai sateenkaarikentän ammattilaisilta.

Sukupuolenkorjausprosessin aikana hormonihoitot voidaan keskeyttää, jotta susolujen tuotanto käynnistyisi uudelleen. Tauon pituudeksi tulee yleisemmin 1-2 vuotta. Takuuta susolujen hedelmällisyydestä ei kuitenkaan ole. Hormonihoitojen tauottaminen saattaa aiheuttaa huomattavia kehollisia muutoksia, jotka voivat mahdollisesti laukaista voimakkaammin ilmenevän sukupuoliristiriidan kuin ennen hormonihoitojen aloitusta.

Intersukupuolisten ihmisten mahdollisuudet tulla biologisiksi vanhemmiksi vaihtelevat yksilöllisesti anatomiasta ja susolujen hedelmällisyydestä riippuen. Toimivia siittiöitä ja munasoluja voidaan usein kerätä ja käyttää kumppanin raskaaksi saattamiseen. Usein intersukupuolinen henki ei voi lisääntyä omilla susoluillaan eikä synnyttää raskausajan riskien ja epävarmuuden vuoksi, vaikka anatomia raskauden periaatteessa mahdollistaisi. Vanhemmaksi tuleminen ei kuitenkaan vaadi biologista sidettä lapseen ja vanhemmuus onkin hyvin monimuotoista.

Lisätietoja saat Sateenkaariperheet ry:n neuvontapalvelusta.

Vanhemmuuden eri muodot

Kaikki lasta vanhemman roolissa kasvattavat, hoitavat ja hänen arkeensa kuuluvat aikuiset ovat hänen sosiaalisia vanhempiaan. Voidaan puhua myös lapsen tosiasiallisista (de facto) vanhemmista. Lapsen näkökulmasta nimenomaan sosiaalisten vanhemmuussuhteiden vaaliminen ja säilyvyys on tärkeää. Sosiaalinen vanhemmus ei ole sidoksissa oikeudelliseen tai biologiseen vanhemmuuteen. Kaikki sosiaaliset vanhemmat eivät ole lapsen biologisia tai oikeudellisia vanhempia, toisaalta lapsen biologiset ja oikeudelliset vanhemmat eivät välttämättä ole lapsen tosiasiallisia, sosiaalisia vanhempia.

Perheen voi perustaa myös ilman aikuisten välisiä rakkaussuhteita. Tällainen vaihtoehto on kumppanuusvanhemmuus, jossa lapsi saadaan kahden eri perheyksikön yhteiseksi lapseksi. Kumppanuusvanhemmuusperheet voidaan jakaa edelleen kahden, kolmen ja neljän vanhemman perheisiin. Useamman kuin kahden vanhemman perheitä kutsutaan myös apilaperheiksi: kolmen vanhemman perhettä kolmiapilaperheeksi ja neljän neljapilaperheeksi. Osa kahden vanhemman perheistä kutsuu itseään ystäväysten tai ystävien perheeksi. Sana vanhemmuuskumppanuus kuvaa vanhemmuuden yhdessä sovittua jaka-

mista. Apilaperheissä kaikki vanhemmat ovat yleensä lapsen sosiaalisia vanhempia, mutta lainsäädännön puutteista johtuen vain kaksi heistä voi olla oikeudellisia vanhempia.

Yhä enenevässä määrin muodostuu myös uusperheitä, joissa yhdellä tai useammalla aikuisella on aiemmissa suhteissa saatuja tai itsellisesti hankittuja lapsia. Sosiaalinen vanhemmuus muodostuu uusperheissä lapsen ja vanhemman uuden kumppanin välille, jos on muodostuakseen. Lapsen uusi sosiaalinen vanhempi ei uusperheessä kilpaile muiden vanhempien asemasta, vaan hänen ja lapsen välille syntyy ainutlaatuinen suhde, joka vaatii aikuisen sitoutumisen ja aidon tunnesiteen, mutta myös tilaa ja tahtoa muilta vanhemmilta.

Myös sijais- ja tukiperheenä toimiminen on tapa toteuttaa vanhemmuutta. Sijais- ja tukiperheinä voivat toimia myös itselliset aikuiset. Järjestelyt voivat olla virallisia tai epävirallisia. Sijaisvanhemmuuden ensisijainen tavoite on aina lapsen alkuperäisen perheen yhdistyminen, mutta iso osa sijoituksista kestää täysi-ikäisyyteen saakka tai johtaa joskus harvoin myös adoptioon. Sateenkaariperheiden toimimiseen sijais- ja tukiperheinä ei ole laillisia esteitä.

Yksittäisten lastensuojelun työntekijöiden tiedoissa ja asenteissa on joskus toivomisen varaa. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvia henkilöitä toimii tälläkin hetkellä sijaisvanhempina.

Perheen ulkopuolinen adoptio on yksi vaihtoehto lapsen hankkimiseen, joskin prosessi on raskas, kallias ja epävarma. Adoptointi on mahdollista kotimaasta tai ulkomailta. Kaikilla on oikeus saada adoptioeuvontaa, jonka päätteeksi voi hakea adoptiolupaa. On kuitenkin aina epävarmaa, tarjotaanko perheelle koskaan lasta adoptoitavaksi. Tämän hetken (2023) tiedon mukaan samaa sukupuolta olevat

pariskunnat (transtaustasta riippumatta) voivat teoriassa adoptoida Kolumbiasta ja Etelä-Afrikasta, ja eri sukupuolta olevat pariskunnat, joissa on yksi tai useampi kuuluu sukupuolivähemmistöön, voivat Kolumbian ja Etelä-Afrikan lisäksi adoptoida Filippiineiltä ja Kiinasta. Filippiineillä kuitenkin edellytetään aktiivista toimintaa seurakunnassa, ja Kiina on vaihtoehto riittävän varakkaille. Samaa sukupuolta olevien parien perheisiin ei vielä (2023) ole ehditty sijoittaa kansainvälisen adoption kautta yhtään lasta. Kiinasta on tullut Suomeen lapsi eri sukupuolta olevalle parille, joista toinen on cis- ja toinen transsukupuolinen.

Vanhemmuuden vahvistaminen, huoltajuus ja tapaamisoikeus

Juridinen vanhemmuus vahvistaa oikeudellisen sukulaisuussuhteen, eli mm. vahvistaa lapsen oikeuden elatukseen, perintöön ja vanhemmuuden tunnustaneen sukunimeen. Lainsäädännön puutteitten takia lapsella voi olla vain kaksi juridista vanhempaa. Jos vanhempia on enemmän, täytyy perheen päättää, ketkä ovat lapsen juridiset vanhemmat. Huoltajuuden ja tiedonsaantioikeuden voi saada useammalle kuin kahdelle. Huoltajat yhdessä päättävät lasta koskevista asioista, kuten tervey-

denhuollosta, uskonnosta ja asuinpaikasta. Huoltajuus päättyy lapsen täytettyä 18 vuotta. Huoltajuus ei vahvista lapsen oikeutta esim. elatukseen, perintöön tai tapaamisoikeuteen. Käytännössä lapsen juridisen vanhemmuuden ja huoltajuuden saavat automaattisesti synnyttäjät ja synnyttäjän aviomies. Lapsen voi myös tunnustaa tai adoptoida erilaisissa tilanteissa, jolloin huoltajuudesta ja juridisesta vanhemmuudesta voidaan sopia.

Tiedonsaantioikeus vahvistaa oikeuden saada viranomaisilta lasta koskevia tietoja esim. terveydenhuollossa asioissa. Lapsella on lähtökohtaisesti tapaamisoikeus suhteessa juridisiin vanhempiinsa, mutta lapsenhuoltolain uudistuksen astut-

ua voimaan 2019 lapselle on voitu vahvistaa tapaamisoikeus myös tosiasialliseen vanhempaan, joka ei ole lapsen juridinen vanhempi. Lapsen tapaamisoikeuden tosiasialliseen vanhempaan vahvistaa aina tuomioistuinin.

Juridinen vanhempi, joka on myös huoltaja	(Oheis)huoltaja, joka ei ole juridinen vanhempi	Juridinen vanhempi ilman huoltajuutta
Päätää (muiden huoltajien kanssa) lapsen koulutuksesta, asumisesta, terveysasioista, nimestä, uskonnosta, harrastuksista ym. tärkeistä henkilökohtaisista asioista	Päätää (muiden huoltajien kanssa) lapsen koulutuksesta, asumisesta, terveysasioista, nimestä, uskonnosta, harrastuksista ym. tärkeistä henkilökohtaisista asioista	Ei oikeutta päättää lapsen asioista
Oikeus saada tietoja lapsesta virallisilta tahoilta (esim. terveydenhuolto)	Oikeus saada tietoja lapsesta virallisilta tahoilta (esim. terveydenhuolto)	Ei tiedonsaantioikeutta
Päätää passista	Päätää passista	-
Vanhemmuus ei päätty	Huoltajuus päättyy lapsen täyttyessä 18 tai käräjäoikeuden päätökseen	Vanhemmuus ei päätty
Lapsi perii	-	Lapsi perii
Elatusvelvollisuus	-	Elatusvelvollisuus
Tapaamisoikeus lapseen	-	Tapaamisoikeus lapseen

Nykyllänsäädännön yksi keskeisiä ongelmia on, että juridinen vanhemmuus vahvistetaan aina sukupuolitettuna – joko isyytenä tai äitiytenä. Sukupuolineutraali merkintä ”vanhempi” ei ole käytössä väestötietojärjestelmässä. Uuden sukupuolen vahvistamista koskevan lain (2023) mukaan vanhemmuusnimikkeen sukupuolitus voidaan vanhemman hakemuksesta korjata sukupuolen vahvistamisen yhteydessä tai sen jälkeen. Huomioi, että vanhemmuusnimikkeen (isä/äiti) vaihtamista koskevat säädökset tulevat voimaan vasta 1.3.2024.

Vanhemmuus vahvistetaan useimmissa tilanteissa syntymässä vahvistetun sukupuolen mukaisesti, mutta vanhempi voi itse päättää, jättääkö nimikkeen (äiti/isä) ennalleen vai hakeeko sen korjaamista. Vanhempi voi halutessaan olla toiselle lapselle ’äiti’ ja toiselle ’isä’. (Seuraavassa alaluvussa enemmän vanhemmuusnimikkeiden neuvottelusta perheen kesken.)

Synnyttäjää merkitään väestötietojärjestelmään aina lapsen äidiksi, synnyttäjän juridisesta sukupuolesta riippumatta. Avioliittoon syntynyt lapsi saa automaattisesti juridiseksi isäkseen synnyttäjän puolison, jos puolisollla on miehen henkilötunnus. Aviomies kirjataan puolisonsa synnyttäjän lapsen juridiseksi isäksi huolimatta siitä, onko hän lapsen biologinen vanhem-

pi vai ei (isyysolettama). Isyysolettamaa sovelletaan myös, jos mies elää avioliitossa miehen kanssa, joka synnyttää lapsen. Jos biologista sidettä ei ole, aviomiehen on mahdollista kiistää isyytensä (ellei lapsi ole syntynyt hedelmöityshoidoilla, joille hän on antanut suostumuksensa).

Mikäli lapsi on saatu alkuun hedelmöityshoitoklinikalla puolisoiden yhteisellä suostumuksella käyttäen lahjoitettuja siittiöitä, lapsen ei-synnyttävä vanhempi voi tunnustaa neuvolassa vanhemmuutensa. Klinikkan kautta siemennestettä lahjoittanut ei voi tunnustaa isyyttä, ellei siitä ole erikseen luovutushetkellä sovittu. Vanhemmuus kirjataan äitiytenä, jos henkilö oli oikeudellisesti nainen hedelmöityshoitosuostumuksen antamisen aikana, ja vastaavasti isyytenä, jos henkilö oli oikeudellisesti mies suostumuksen antamisen aikana. Tunnustavien vanhempien ei tarvitse olla avo- tai avioliitossa. Koti-inseminaatiolla tehdyn lapsen voi adoptoida perheen sisäisellä adoptiolla, mikäli vanhemmat ovat keskenään naimisissa. Tällöin vanhemmuusnimike on juridisen sukupuolen mukainen.

Lapsen siittänyt henkilö tai henkilö, jonka siittiöitä on muuten käytetty lapsen alulle saattamiseen, voi aina tunnustaa biologisen isyytensä, myös sosiaaliturvatunnuksen muutoksen jälkeen. Hänet merkitään

aina lapsen isäksi, hänen oikeudellisesta sukupuolestaan riippumatta. Isyyden voi tunnustaa raskausaikana neuvolassa, jos isyyden tunnustaja on ollut neuvolakäynneillä mukana ennen tunnustamista, tai lapsen voi tunnustaa syntymän jälkeen lastenvalvojalla.

Perheen sisäinen adoptio vahvistaa vanhemmuuden juridisesti. Perheen sisäisesti voi adoptoida vain lapsen juridisen vanhemman aviopuoliso tai rekisteröity puoliso. Perheen sisäistä adoptiota voidaan tarvita esimerkiksi uusperhetilanteissa tai silloin, jos lapsi on saanut alkunsa tunnetun lahjoittajan siittiöillä koti-inseminaatiossa. Adoptio vahvistetaan aina henkilön sen hetkisen oikeudellisen sukupuolen mukaisesti.

Kaikissa yllä mainituissa tilanteissa vanhemman on mahdollista siis hakea vanhemmuusnimikkeen (äiti/isä) muuttamista vahvistetun sukupuolen mukaiseksi joko sukupuolen vahvistamisen yhteydessä tai sen jälkeen. Vanhemmuusnimike korjataan tällöin vanhemman toiveen mukaiseksi.

Vanhemmuusnimikkeen muuttaminen vahvistetun sukupuolen mukaiseksi estää useimmissa viranomaisyhteyksissä ja muissa palveluissa vanhemman taustan paljastumista, kun vanhemmuusmerkinnät ovat samalla tavalla sukupuoli-tettuja (mies/isä - nainen/äiti).

On kuitenkin hyvä huomata, että sukupuolitetun vanhemmuusnimikkeen (äiti/isä) lisäksi väestötietojärjestelmä sisältää edelleen tiedot vanhemmuuden vahvistamisen tavasta. Nämä merkinnät ovat sukupuoli-tettuja (esim. synnyttänyt äiti, adoptioisä, tunnustanut äiti) eikä niiden sukupuolitus-ta korjata, vaikka vanhemmuusnimike (äiti/isä) muutettaisiin vanhemman toiveesta. Nämä tiedot vanhemmuuden vahvistamisen tavasta ovat kuitenkin luokiteltu arkaluonteisiksi ja niitä luovutetaan väestötietojärjestelmästä ainoastaan silloin, kun viranomainen välttämättä tarvitsee näitä tietoja johonkin tarkoitukseen lakisääteisiä tehtäviä hoitaessaan.

Lue tarkemmin sateenkaariperheiden lainsäädännöstä ja byrokratiasta verkkosivuiltamme.

Vanhemmuuden nimitykset arjessa

Perheissä, joissa yksi tai useampi vanhemmista kuuluu sukupuolivähemmistöön, sekä vanhempien viralliset vanhemmuusnimikkeet (ks. edellinen alaluku) että arjen kutsumanimet ovat ennen kaikkea perheen sisäinen neuvottelukysymys, joissa pyritään kaikille mieluisiin ja turvallisiin nimityksiin. Vanhemmuuden rooleihin ja kutsumanimiin liittyy paljon oletuksia ja odotuksia, jotka syntyvät ympäristön ja jokaisen omien ajatusten pohjalta. On tärkeää muistaa, ettei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa olla vanhempi, tai vaatimuksia, jotka vanhempana tulisi täyttää.

Äitiys ja isyys eivät myöskään ole välttämättä sidottuja sukupuoleen. Joillekin ne merkitsevät enemmänkin lapsen ja vanhemman välistä sosiaalista suhdetta. Tällöin äiti ja isä voivat olla mieluisimmat kutsumanimet sukupuoli-identiteetistä riippumatta. Toisia toisaalta saattaa häiritä, jos muut ihmiset ihmettelevät kutsumanimen ja vanhemman sukupuolen ilmaisun välistä eroa. Joissain perheissä vanhemman kutsumanimenä toimii etunimi tai etunimi-äiti/-isä. Käytössä on myös valtava määrä muita vanhemmuusnimityksiä, kuten esimerkiksi emo, isi, isse, mapa, mami, mamma, papi, pappa, äijä, äippä, äiskä, ättä, joista voi valita mieleisensä, ellei sitten halua keksiä aivan omaa.

Jotkut perheet ovat päätyneet muihin, sukupuolineutraaleihin kutsumanimiin. Englannin kielessä on otettu käyttöön sanasta parent johdetut sukupuolineutraalit kutsumanimet ren ja renny. Vastaavasti Suomessa jotkut perheet viittaavat vanhempiin yksinkertaisesti sanalla vanhempi, josta on johdettu kutsumanimi hempi. Useilla perheillä on myös ihan oma kutsumanimensä vanhemmille.

Joillekin mahdollisuus sukupuolen korjaukseen tai avoimeen ilmaisuun on tullut mahdolliseksi vasta myöhemmällä iällä asenteiden ja lakien muututtua ja/tai lasten kasvettua. Osa havahtuu sukupuoli-identiteettiinsä lasten saamisen jälkeen. Toisilla sukupuoli-identiteetti ja sen ilmaisu saattavat muuttua lasten hankinnan jälkeen myöhemmällä iällä. Näinpä osalla sukupuolivähemmistöihin kuuluvista henkilöistä on lapsia vuosia tai vuosikymmeniä ennen kuin alkavat elää avoimesti trans- ja/tai muunsukupuolisina. Monet sukupuolenkorjausprosessiin lähtevät vanhemmat kokevat aiemman, syntymässä määritellyn sukupuolen mukaisen vanhemmuuden kutsumanimen sellaisena, joka ei enää istu omaan identiteettiin.

Jotkut perheet sopivat, että kutsumanimeä ei prosessin myötä muuteta, kun taas toiset alkavat käyttää etunimeä tai muuta kutsumanimeä. Käytetyt kutsumanimet voivat vaihdella perheen ja ulkopuolisten kesken, tai perheen

sisäisesti; vanhin lapsista kutsuu edelleen isäksi, nuoremmat etunimellä, ja muut käyttävät äitiä, vanhempaa tai etunimeä. Toiveet käytetyistä nimistä saattavat myös vaihdella sukupuolen ilmaisun mukaan. Käytetään mitä nimeä tahansa, on tärkeää arvostaa ja kunnioittaa vanhemman sukupuoli-identiteettiä ja toivottua kutsumanimeä. Tärkeintä on, että perhe keskustelee yhdessä käytettävistä nimityksistä ja jokainen saa itse valita itselleen hyvältä ja oikealta tuntuvan vanhemmuusnimityksen.

Vanhemmuus ja vanhemmuuden roolit ovat hyvin sukupuolittuneita, ja vääriinsukupuolittamista kohtaa vanhempana usein enemmän kuin lapsettomana. Vanhemmista käytettävät kutsumanimet ja ulkopuolisten sukupuoliittavat oletukset ja kielenkäyttö aiheuttavat epä-mukavuutta ja ahdistusta monille sukupuo-

livähemmistöihin kuuluville vanhemmille ja vanhemmuudesta haaveileville. Kutsumanimillä voidaan myös vaikuttaa etenkin ulkopuolisten tapaan nähdä perhe. Biologisten ja sosi-aalisten vanhempien kutsumanimet saattavat olla hyvinkin tarkkaan mietittyjä. Ketä kutsutaan äidiksi ja ketä äiskäksi, ketä vanhemmaksi, isäksi tai ketä etunimellä?

Vanhemmilla on oikeus vaatia myös perheen ulkopuolisia kunnioittamaan heidän valitsemiaan nimityksiä. Jonkun käyttäessä toistuvasti väärää nimitystä, voi kertoa sen olevan loukkaavaa ja muistuttaa, mitä nimitystä haluaa itsestään käytettävän. Kenelläkään ei ole oikeutta satuttaa ketään tahallisella väärin nimityksillä.

Sukupuoli-identiteetti, kehoisuus ja vanhemmuus

Jokainen toivoisi vanhemmaksi tulemisen olevan yksi elämän hienoimpia kokemuksia. Aina näin ei kuitenkaan ole, ja syitä on monia. Lapsen yrittäminen, raskaus, synnytys ja imeytys voivat olla onnen ja ilon lisäksi raskasta ja hämmentävää kaikille osapuolille. On tärkeää, että tulevat vanhemmat voivat keskustella avoimesti toiveistaan ja epä-mukavuuksistaan vanhemmuuden rooleihin liittyen. Itsellisek-

si vanhemmaksi aikovan on hyvä keskustella ajatuksistaan ammattilaisten, läheisten tai vertaisten kanssa. Myös omaa kehonkuvaa ja sukupuoli-identiteettiä on hyvä tutkiskella. Omia tunteita ja reaktioita on mahdotonta ennakoida täysin, mutta pohdinta, itsetuntemus ja vanhempien välinen yhteisymmärrys ja luottamus auttavat luomaan kokemuksesta parhaan mahdollisen.

Vanhemmuus voi myös vahvistaa sukupuoli-identiteettiä. Osa saattaa kokea raskauden, synnyttämisen, imettämisen ja lasten hoivaimisen voimaannuttavana, kehonkuvaa vahvistavana ja luonnollisena sukupuoli-identiteetistä riippumatta. Osalle ei-synnyttävän vanhemman rooli voi vahvistaa sukupuoli-identiteettiä niin omassa mielessä, kuin muiden silmissä. Osa kokee erilaisiin vaikkapa neuvolan tai kolmannen sektorin järjestämään äideille tai isille suunnattuun toimintaan osallistumisen sukupuoli-identiteettiään vahvistavina, toiset taas hakeutuvat sukupuolisensitiivisempiin ryhmiin, joita esim. Sateenkaariperheet ry järjestää.

Vanhemmuus voi myös tuottaa ristiriitaisia tunteita. Osa ei halua biologisia lapsia, sillä jo omien sukusolujen käyttäminen, tai raskauden aiheuttamat keholliset muutokset saattavat aiheuttaa sukupuolidysforiaa. Osalle raskauden ajan roolit tai vanhemmuuden roolit ylipäättään

voivat aiheuttaa ahdistusta, jos ne ovat ristiriidassa omien toiveiden ja odotusten kanssa. Ikkävä kyllä palveluissa ei aina osata kohdata sukupuolivähemmistöihin kuuluvia vanhempia toivotusti, mikä voi ilmetä esim. sukupuolittavana kielenkäyttönä tai väärinä oletuksina.

Raskaus saattaa myös olla fyysisesti rankka prosessi, johon voi kuulua voimakasta pahoinvointia, kipuilua, särkyä tai komplikaatioita. Tästä saattaa seurata ristiriitaisia tunteita kuten syällisyyttä siitä, että raskaus ei tunnukaan hyvältä ja onnelliselta vaikka harras toive raskaaksi tulemisesta olisi toteutunut ja esimerkiksi hedelmöityshoidot onnistuneet. Kumppanille, kumppaneille tai muille läheisille raskaana olevan huonovointisuus voi herättää huolta. Yhteiskunta kuvaa usein raskautta onnen ja auvon tilana, ja sitä se saattaakin olla, mutta toisille kokemus voi olla erilainen. Lasta hankivalla perheellä onkin hyvä olla tukiverkosto mahdollisen kumppanin tai kumppanien lisäksi.

Raskauden sivusta seuraaminen saattaa olla vaikeaa ja surullista, jos omana toiveena olisi olla raskaana ja synnyttää, mutta se ei ole mahdollista.

Raskaus ja imetys voivat olla voimaannuttavia ja kehonkuvaa vahvistavia kokemuksia, jotka tuntuvat luonnollisilta ja oikeilta sukupuoli-identiteetistä riippumatta.

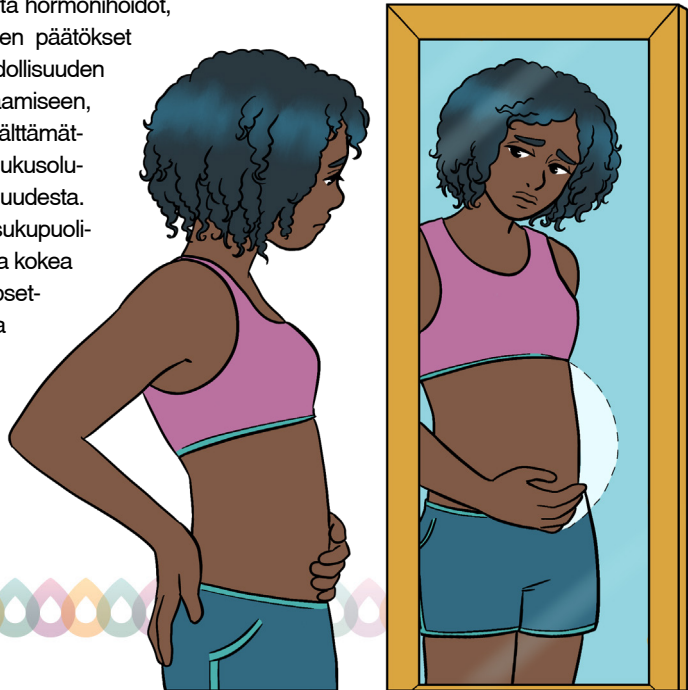
Lapsettomuus

Lapsen hyvinvointiin ja onnellisuuteen eivät vaikuta vanhempien sukupuoli tai sen ilmaisu, vaan vanhemman ja lapsen välinen rakkaus sekä muiden suhtautuminen tähän suhteeseen. Silti sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten vanhemmuus kohtaa edelleen perusteetonta epäilyä ja arvostelua. Enää sukupuolensa vahvistavalta ei vaadita hedelmättömyyttä, mutta haasteita liittyy edelleen oikeuteen tallettaa omia sukusoluja ja saada asiantuntevaa lisääntymisterveydellistä neuvontaa sukupuolenkorjaushoitojen yhteydessä tai nuoruudessa.

Ympäristön kielteisten asenteiden vuoksi haaveet omista lapsista saattavat kuihtua ja tuntua mahdottomilta, eikä niitä välttämättä uskalla tavoitella. Monelta hormonihoidot, kirurgia ja hoitotahojen päätökset ovat vieneet mahdollisuuden biologisten lasten saamiseen, eikä etukäteen ole välttämättä kerrottu esim. sukusolujen talletusmahdollisuudesta. Trans- ja/tai muunsukupuolinen vanhempi saattaa kokea sekundaarista lapsettomuutta, jos lapsia on hankittu ennen sukupuolenkorjausprosessia, mutta prosessin

edistymisen myötä ei saadakaan enempää lapsia, vaikka toive useammasta lapsesta olisi olemassa. Sekundaarisella lapsettomuudella tarkoitetaan tilannetta, jossa aiemmassa elämässä on saanut lapsia, mutta tämänhetkinen lapsitoive ei pääse toteutumaan. Lapsettomuus voi muodostua osaksi omaa identiteettiä ja liittyä läheisestikin sukupuoli-identiteettiin.

Lapsettomuusidentiteetti voi vaikuttaa lasten hankkimisen prosessin taustalla mm. epävarmuutena, epäuskona, katkeruutena ja pidättyväisyytenä, kuten kenellä tahansa muulla lapsettomuuden kanssa kamppailevalla.

Lasten yrittäminen on aina epävarmaa, oli kyse sitten biologisesta vanhemmuudesta tai ei. Haaveet saattavatkin jäädä yhä uudelleen ja uudelleen vain haaveiksi, jolloin myös lapsettomuuden surutyön joutuu käymään useamman kerran läpi. Kenties lapsia ei ole-

kaan mahdollista saada toivotulla tavalla, ja joudutaan pohtimaan uudelleen omia mahdollisuuksia ja toiveita. Lapsettomuuden kanssa kamppaileville on tarjolla ammattiapua ja vertaistukea, jota tarjoaa esimerkiksi Lapsettomien yhdistys Simpukka.

Sukupuolen moninaisuus arjen tilanteissa

Miten jutella sukupuolen moninaisuudesta oman lapsen tai nuoren kanssa?

Mitä lapsi tietää entuudestaan? Mistä hän on saanut tietoa? Mikä on lapsen ikä- ja kehitystaso? Kuinka paljon lapsen kanssa yhdessä jutellaan ja pohditaan asioita? Lapsen mieli on avoin, ja mutkattomina kerrotut asiat ovat loppujen lopuksi mutkattomia, vaikka ne saattavat ensin hämmentää ja herättää paljon vaikeita kysymyksiä. Vanhemman oma asenne ja suhtautuminen tarjoaa lapselle mallin asian kohtaamiselle. Epäluulot ja ongelmat ovat ulkopuolelta suorasti ja epäsuorasti sisäistettyjen asenteiden luomuksia. Jaetaanko lapset päiväkodissa ja koulussa aina oletetun sukupuolen mukaan? Kuinka uutta tai vanhaa tie-

toa terveystiedontunneilla opetetaan? Millaisia asenteita läheisillä ja kavereilla on? Mistä asioista vaietaan?

Jossain kohtaa leikki-ikää suuri osa lapsista suhtautuu sukupuolirooleihin ja niitä koskeviin normeihin hyvin ehdottomasti; vain pojilla voi olla lyhyet hiukset eivätkä he saa pukeutua vaaleanpunaiseen, ja vain tytöt käyttävät hameita eivätkä he saa tykätä robottileikeistä, ja niin edelleen. Toiset lapset kokeilevat moninaisempaa sukupuolen ilmaisua ja haastavat normeja mielenkiinnon kohteillaan, leikeillään ja ulkonäöllään. Kyseessä voi olla ohimenevä

vaihe tai pysyvä osa identiteettiä. Teini-ikään puolestaan kuuluu sukupuolen ja seksuaalisuuden tutkailu osana oman identiteetin muodostusta.

Teini-ikään kynnyksellä peruskoulun opetuksessa käydään läpi ihmisen elämänkierto, eli myös murrosikä ja aikuistuminen. Koulusta riippuen opetus saattaa ottaa huomioon sukupuolten moninaisuuden, tai keskittyä vain cis-sukupuolisuuteen. Vanhemman kannattaa olla valppaana ja pohtia, millaista tietoa lapsi saa sukupuolen moninaisuudesta tässä yhteydessä. Aina voi myös ottaa asian puheeksi lapsen opettajan kanssa ja selvittää millaista opetusta lapselle on tarjolla. Opettajaa voi muistuttaa tasa-arvolaista ja opetussuunnitelmasta, ja neuvoa lisätiedon äärelle.

Tietääkö lapsi ketään sukupuolivähemmistöön kuuluvaa ihmistä? Kuinka hyvin lapsi tuntee hänet? Näkeekö lapsi sukupuolivähemmistöihin kuuluvia hahmoja elokuvissa, televisio-ohjelmissa, peleissä tai kirjoissa? Millaisissa rooleissa nämä hahmot ovat? Moninaisuus lasten mediassa on lisääntynyt, mutta toivomaansa sisältöä saattaa silti joutua edelleen etsimään. Lasten mediaa voi käyttää hyödykseen teeman äärellä, vaikkei tarkoituksena olisi ohjattu kyselytuokio iltasadun tai leffareissun jälkeen. Moninaisuuden kohtaaminen tekee asioista tutumpia, eivätkä tutut asiat hämmennä, pelota tai suututa. Jos asiat eivät tunnu hetkauttavan lasta, niistä voi olla turhanpäiväistä

keskustella juuri silloin.

Sukupuolen moninaisuutta voidaan käydä läpi myös kirjoja apuna käyttäen. Suomeksi on ilmestynyt muutama kuvakirja, joissa aihetta käsitellään. Tittamari Marttisen ja Aiju Salmisen Ikioma perheeni -kirjassa päähenkilölapsi pohtii kumminsa sukupuolta. Jessica Waltonin ja Dougal MacPhersonin Olen ystäväsi aina -kirjan Erkki-nalle kertoo olevansa Elli-nalle. Mila Teräksen ja Hannamari Ruohosen Ensilumi-kirjassa Tuiskun vaari kertoo sukupuolikokemuksestaan.

Vanhempana tunnet oman lapsesi parhaiten. Pohdi, kuinka lapsesi suhtautuu ja on suhtautunut sukupuoleen ja sen ilmaisuun, sekä miten hänen kanssaan asiaa on aiemmin käsitelty.

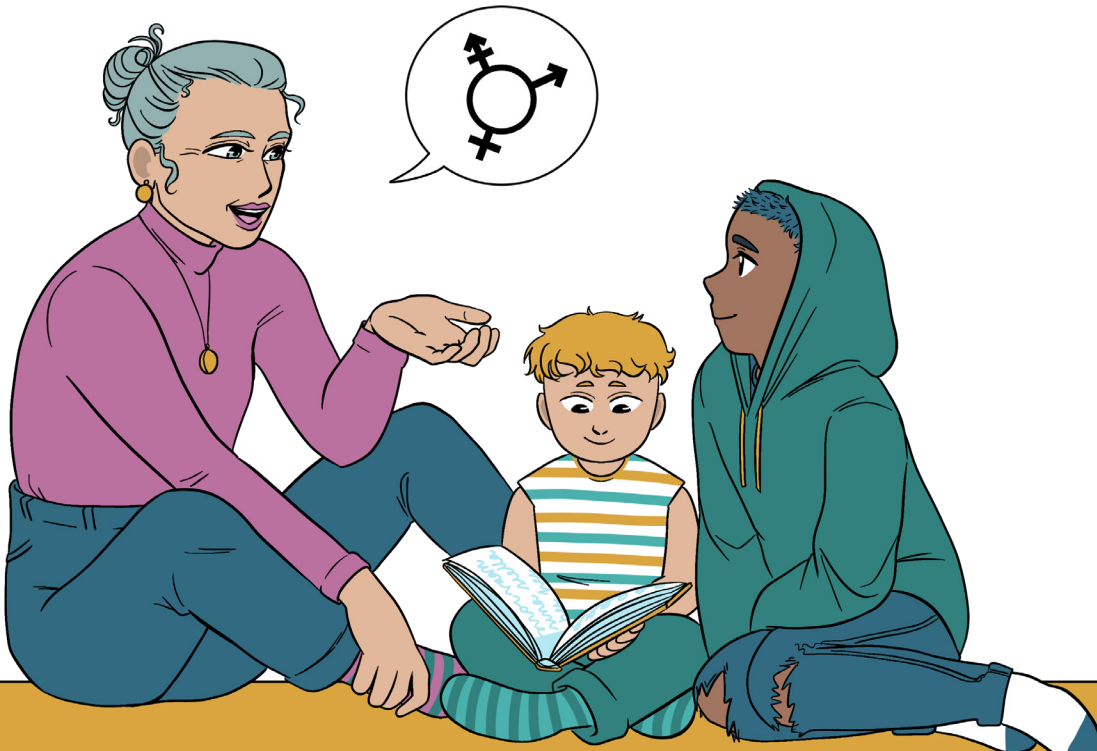

Suomeksi on kirjoitettu ja käännetty lastenkirjoja, jotka kertovat monenlaisista perheistä, vanhemmista ja lapsista, sekä käsittelevät sukupuolen moninaisuutta. Sateenkaariperheet ry:n sivuille on koottu kirjallista tällaisista lastenkirjoista: www.sateenkaariperheet.fi, osiossa Tieto ja koulutus >> [Kirjoja lapsille](#).

Miten jutella omasta sukupuoli-identiteetistä lapsen tai nuoren kanssa?

Vanhemman sukupuoli-identiteetin ja ilmaisun muutokset, jotka ilmenevät vasta lasten saamisen jälkeen, vaikuttavat aina jollakin tavalla vanhempien välisiin suhteisiin. Ennen kuin lapsen kanssa keskustellaan vanhemman

sukupuoli-identiteetistä, on vanhempien hyvä käsitellä asia yhdessä siten, että he ovat samalla viivalla ajatuksistaan lapsen tukemisesta ja perheen tulevaisuudesta. Jos vanhemmat keskustelevat lapsen kanssa aivan erilaisista

näkökulmista, erilaisilla asenteilla ja lupaavat erilaisia asioita, lapsi ei voi tuntea oloaan luotettavaksi, perhettään yhtenäiseksi ja tulevaisuuttaan turvatuksi.

Lapsi aistii aikuisten salaisuudet herkästi. Lapsen mieli on minäkeskeinen: jos salaisuudet aiheuttavat tulehtuneen ja piilottelevan ilmapiirin tai vanhemmille väsymystä ja turhautumista, lapsi kääntää ne helposti omaksi syykseen, jos ei tiedä ilmapiirin ja käytöksen todellista alkuperää. Siksi vanhemman sukupuoli-identiteetistä tai sukupuolen ilmaisusta on hyvä puhua lapsen kanssa heidän kehitystasonsa mukaisesti mahdollisimman aikaisin.

Lapsen kanssa keskusteltaessa edetään hänen mielipiteidensä, kysymystensä ja tunteidensa johdattamana. Vanhemman on hyvä olla valmiina vastaanottamaan monenlaisia voimakkaita tunteita. Jokainen tunne on yhtä hyväksyttävä, mutta lasta on tuettava käsittelemään tunteitaan toivotulla tavalla.

Kaikenikäisille lapsille ensisijaisesti tärkeintä on tieto, ettei vanhemman ja lapsen välinen suhde muutu. Perheen arki ei muutu, eikä vanhemman rakkaus lapseen muutu, vaikka van-

hempä voi nyt vapaammin ja aidommin olla oma itsensä. Ennen kaikkea lapset kaipaavat vanhemmiltaan rehellisyyttä ja luotettavuutta, joten lupauksista ja päätöksistä on erittäin tärkeää pitää kiinni.

Haastavat tilanteet ja kokemukset voivat hyvin käsiteltyinä muovautua perheen voimavaroiksi ja perhesuhteita voimistaviksi tekijöiksi.

Miten jutella vanhemman sukupuolenkorjausprosessista lapsen tai nuoren kanssa?

Vanhemman sukupuolenkorjausprosessin aloittaminen saattaa olla lapselle suuri ja yllättävä uutinen. Vaikka uutinen ei olisikaan yllättävä, on lapsen kanssa silti hyvä keskustella prosessista. Keskustelun alussa voidaan kertoa, että kyse on jostakin vanhemmalle hyvin henkilökohtaisesta asiasta, joka kuitenkin koskee myös lasta. Kyse ei ole mistään ikävästä, vaan päinvastoin hyvin iloisesta ja tärkeästä asiasta. Voi olla hyvin vaikeaa ja surullista elää itseään piilotellen ja väärin nähtynä. Vaikka prosessikin voi olla raskas, sen läpikäyminen tekee onnellisemmaksi.

Leikki-ikäiset ja aikuiset lapset sopeutuvat vanhemman sukupuolenkorjausprosessiin keskimäärin paremmin kuin nuoret.

Lambda Legal.

<https://www.lambdalegal.org/know-your-rights/article/trans-parenting-faq>

Sukupuolenkorjausprosessi on usein pitkä ja haastava, mutta vanhemman tehtävä on olla tukena ja turvana lapselleen. On ihanaa, jos lapsi on empaattinen ja huolehtivainen, mutta hoivajaan ja hoivattavan roolit eivät saa kääntyä pääläelleen. Vanhemman on hyvä välttää omien tunteiden ja harmien purkamista lapselle tai lapsen ollessa läsnä. Ketkä henkilöt tai mikä taho voisivat olla lapsen ja aikuisen tukiverkostot, joiden puoleen kääntyä arjen askeleissa ja keskustelukumppaneina, kun voimavarat ovat vähissä?

Transsukupuolisten vanhempien lapsista 2/3 on ylpeistä vanhemmistaan.

Sateenkaariperheiden lasten ja nuorten hyvinvointi ja kokemukset. Aarnio, Kallinen, Kylmä, Solantaus & Rotkirch 2017.

Jokainen perhe sopii miten, milloin ja kenelle prosessista kerrotaan. Prosessin yksityisyys tai julkisuus on jokaisen oma päätös. Miten toimitaan nimikäytännöissä; vaiheittain, vai siir-

rytäänkö kotona ja julkisesti käyttämään heti jotakin samaa nimitystä? Missä vaiheessa ja miten lapsen ystäville ja heidän vanhemmilleen kerrotaan? Kuka saa kertoa?

Esimerkki, kuinka sukupuolen ilmaisun moninaisuutta voi selittää lapselle:

“Värikynä on ulkopuolelta vihreä, mutta se värittää oranssiksi. Kumpi näistä ratkaisee kynän värin? Laittaisitko kynän samaan nippuun vihreiden vai oranssien kynien kanssa? Jos lajittelet kynän sen ulkoisen värin mukaan, värittyisikin piirustukseen vahingossa oranssi ruoho ja oranssi sammakko. Mutta kynän kärjen värin mukaan lajiteltuna, piirustukseen värittyy oranssi appelsiini ja oranssit ruskalehdet, ja ruoho ja sammakot pysyvät vihreinä. Eikö se ratkaisekin, mitä sisällä on?”

Mitä huomioida läheisten kanssa?

Sukupuoli-identiteetistä kertominen aloitetaan yleensä läheisimmistä ihmisistä. Ulostuleminen on enemmänkin prosessi kuin yksittäinen tapahtuma. Myös uusissa kohtaamisissa saatetaan joutua tekemään päätös ulostulemisen ja kaapissa pysymisen välillä. Vähemmistöstressiksi sanotaan stressiä, joka syntyy mm. ympäristön sukupuoli- ja hetero-oletuksista, kiusaamisesta, erilaisuuden tunteista sekä sosiaalisesta leimautumisesta. Vähemmistöstressi on pitkäaikainen sosiaalinen ja sisäinen stressitila, jolla on kielteisiä vaikutuksia ihmisen terveyteen ja hyvinvointiin, kuten millä tahansa muulla stressillä.

Omasta sukupuoli-identiteetistä kannattaa kertoa läheisille silloin, kun on aikaa pidemmällekin keskustelulle. Kertoa voi myös kirjeen avulla, jolloin uutisia ja tunteita ehtii sulatella. Etenkin vanhemmat huolestuvat usein siitä, kuinka tukea lastaan, sekä millaisia haasteita lapsi saattaa nyt kohdata. Joskus asiaa on osattu aavistella, joskus asian käsittely vaatii aikaa. Läheinen saattaa tarvita keskustelupaikaa ja tukea, jolloin hänet kannattaa ohjata ammattiavun piiriin, sillä läheisen tunteiden ja hämmennyksen kannattelemisen voi olla hyvin uuvuttavaa. Suurin osa läheisistä tunnistaa ulostulon lopulta luottamuksen osoituksena, joka syventää ihmissuhteita.

Transsukupuolisten ihmisten vanhemmat saattavat virheellisesti kuvitella, että heidän lapsensa ulostulo merkitsee vääjäämättömästi luopumista unelmasta saada lapsenlapsia. Vanhemmilla voi olla vääristyneitä mielikuvia tiedon ja esikuvien puutteen vuoksi. Perheellisyyksestä kertominen omille vanhemmilleen saattaa joskus jopa mahdollistaa tulehtuneiden välien parantumisen.

Perheen kasvaessa millä tavalla hyvänsä saattaa olla tarpeen rohkaista läheisimpiä sukulaisia uusiin rooleihinsa. Sosiaalisten vanhempien sukulaisille on hyvä kertoa useammankin kerran suoraan, että he ovat lapselle ja muulle perheelle tärkeitä, vaikkei samoja geenejä jaetakaan. Yhteisiä geenejä tärkeämpi yhdistävä tekijä on jaettu rakkaus. Sosiaalisten sukulaisen roolia lasten elämässä voidaan vahvistaa myös esim. juhlatilaisuuksissa, kuten nimenantajuhlissa tai syntymäpäivillä tärkeiden tehtävien jakamisessa. Ilman tällaista huomiointia sosiaaliset sukulaiset saattavat aluksi kokea itsensä ulkopuolisiksi lapsen elämästä.

Mitä huomioida palveluissa?

Onnellisuusmuuriksi sanotaan sateenkaari-ihmisten ja -perheiden pyrkimystä näyttäytyä yhtä onnellisena ja hyvinvoivana kuin mahdollisten haavekuvien täydellinen perhe. Täydellisen onnellisuuden esittämisellä todistetaan muulle yhteiskunnalle omaa oikeutta olla olemassa ja omaa oikeutta (lapsi)perheeseen. Muurin takaa voi olla vaikeampaa hakea apua niin pieniin haasteisiin kuin kriiseihinkin, minkä vuoksi esim. erotilanteissa sateenkaari-ihmisten perheet jäävät usein ilman tarvitsemaansa apua. Tukea ja apua on kuitenkin tärkeää hakea ajoissa. Perheiden, joiden vanhemmita yksi tai useampi kuuluu sukupuolivähemmistöön, on mahdollista käyttää kaikkia perhepalveluiden tukitoimia. Jos huoli tai avuntarve kuitenkin liittyy nimenomaan sukupuolen moninaisuuteen, saattaa osaavampaa apua saada sateenkaarikentän ammattilaisilta (kts. tahot oppaan lopusta).

Pääsääntöisesti kohtaamiset viranomaisten kanssa ovat asiallisia ja hyviä, mutta kielteiset kokemukset voivat jättää pitkäaikaisen epäluottamuksen. Kaikilla viranomaisilla ei ole asiaankuuluvaa tietoa sukupuolivähemmistöistä ja sateenkaariperheistä. Silloin asi-

akkuussuhde saattaa kääntyä pääläelleen, ja asiakas huomaakin kouluttavansa ja auttavansa ammattilaista hänen kohtaamisessaan tai jopa yleisesti kaikkien sateenkaari-ihmisten kohtaamisessa. Ammatilainen saa kysyä asiakkaalta esim. miten hän haluaa sukupuolensa, nimensä ja perheenjäsenensä merkittäväksi lomakkeisiin ja asiakasrekistereihin, mutta hänen ei kuuluisi kysyä asiakkuudelle merkityksettömistä asioista pelkästään omasta mielenkiinnostaan.

Kokemuksiin palvelusta ja kohtaamisista vaikuttavat ainakin asiakassuhteen kesto, luonne ja työyhteisö. Kaikista lyhytaikaisimpiin asiakkuuksiin sukupuoli-identiteetti ei liity välttämättä lainkaan, mutta pitkäkestoisissa asiakkuuksissa on aikaa keskustelulle ja yhteisymmärryksen kehittymiselle. Positiiviseksi luonteeltaan koetuissa palvelussa kohtaamiset mielletään usein avoimmiksi ja luottavaisemmiksi kuin haastavien tilanteiden viranomaiskohtaamiset.

Asiakkaan sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu ei saisi vaikuttaa palvelun laatuun. Asiakkaalla on aina oikeus vaatia hyvää palvelua, joka kunnioittaa asiakkaan omaa iden-

titeettiä ja itsemäärittelyoikeutta. Jokaisen mahdollisuus ja vapaus olla oma itsensä sosiaali- ja terveyspalveluissa on tärkeää luottamuksen, yhteisymmärryksen, tehokkaan tuen ja avun sekä asiakkaan mukavuuden kannalta. Käsillä olevaan asiaan voidaan keskittyä parhaiten, kun voimavaroja ei kulu välttelyyn, piilotteluun tai vääränlaisen tuen tarjoamiseen. Silti on aina asiakkaan päätös kertoa tai olla kertomatta oman mukavuutensa ja jaksamisensa rajoissa.

Opiskelijoita ja ammattilaisia koulutetaan jatkuvasti sateenkaari-ihmisten ja -perheiden kohtaamisessa sekä heitä koskevissa erityispiirteissä ja -haasteissa.

Kuvittaja: Viima Äikäs

Lisää tukea ja tietoa

Sateenkaariperheet ry

Sateenkaariperheet ry on lapsiperhejärjestö, jonka asiantuntijat tarjoavat tukea ja tietoa sateenkaari-ihmisille, -perheille sekä heidän läheisilleen, kouluttavat ammattilaisia ja tekevät yhteiskunnallista vaikuttamistyötä. Vapaaehtoisten voimin Sateenkaariperheet ry:n paikallistiimit järjestävät toimintaa Suomessa yli kymmenellä paikkakunnalla. Toimintaa löytyy niin perheenisäyksestä haaveileville ja sitä suunnitteleville kuin lapsiperheellisillekin. Suurin osa toiminnasta on suunnattu kaikenlaisille sateenkaareville perheille, mutta trans-

ihmisille ja binäärisen sukupuolijaon ulkopuolella oleville on myös omia keskusteluiltoja, perhetapaamisia, leirejä, Facebook-ryhmä ja Helsingissä sukupuoleltaan moninaisten perhekahvila. Yhdistyksen toimintaan voi tutustua osoitteessa www.sateenkaariperheet.fi, osiossa Toiminta ja tuki. Yhdistyksen löytää sosiaalisesta mediasta [Instagramista](#), [Facebookista](#) ja [Twitteristä](#).

Sateenkaariperheiden perhevalmennus

Sateenkaariperheet ry järjestää ilta- ja viikonloppukursseina perhevalmennusta, joka tarjoaa tietoa sateenkaariperheiden perheellistymiseen liittyvistä erityispiirteistä. Kurssille voivat osallistua lasta suunnittelevat ja odottavat, mutta eniten valmennus tukee suunnittelu- vaiheessa. Lisää tietoa löytyy osoitteesta www.sateenkaariperheet.fi, osiossa Toiminta ja tuki >> [Perhevalmennus](#).

Neuvontapalvelu

Sateenkaariperheet ry:stä saa neuvontaa puhelimitse, sähköpostitse ja chateissa. Neuvoa voi kysyä mihin vain perheen perustamiseen liittyvässä kysymyksessä, byrokratia-asioissa, vanhemmuuden vahvistamisen kysymyksissä, Kelaan ja lakeihin liittyen, mitä ikinä onkaan mielessä. Sähköpostia voi lähettää osoitteella neuvonta@sateenkaariperheet.fi. Puhelinaika on kaksi kertaa viikossa. Tarkista puhelinneuvonta-ajat verkkosivuilta.

Kumppanuusvanhemmaksi-hanke

Sateenkaariperheet ry:ssä on 2021–2024 käynnissä hanke, jossa tuotetaan tietoa ja järjestetään toimintaa kaikille kumppanuusvanhemmuudesta kiinnostuneille ja kumppanuusvanhemmuusperheille. Vielä hankkeen jälkeenkin Kumppanuusvanhemmaksi.fi -sivustolta löytyy työkaluja kumppanuusvanhemmuuden suunnitteluun ja tietoa kumppanuusvanhemmuusperheiden erityiskysymyksistä. Vanhemmuuskumppania etsivät ihmiset voivat myös jättää sivustolla ilmoituksia ja tutustua toisiinsa.

Muut tuki- ja neuvontapalvelut

Sateenkaari-ihmisten perhesuhdekeskus

Sateenkaari-ihmisten perhesuhdekeskus tarjoaa maksutonta tukea sateenkaari-ihmisten perhe- ja läheissuhteisiin puhelinpalvelussa, päivystyschatissa ja tukitapaamisissa. Tukea saa esim. pari- ja monisuhteiden sekä muiden läheissuhteiden ongelmiin ja lapsiperheellistymisen ja vanhemmuuden teemoihin. Palvelu on avoinna myös sateenkaari-ihmisten läheisille. Lisätietoa tukipalveluista, aukioloajoista ja vertaistoinnasta löytyy osoitteesta www.perhesuhdekeskus.fi.

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus tarjoaa tietoa sekä maksutonta henkilökohtaista neuvontaa, terapeutista keskusteluapua ja vertaistukea transihmisille, intersukupuolisille, sukupuoltaan pohtiville ja heidän läheisilleen. Lisätietoa tukipalveluista, aukioloajoista ja vertaistoinnasta löytyy osoitteesta sukupuolenosaamiskeskus.fi

Sinuiksi tuki- ja neuvontapalvelu

Sinuiksi-palvelusta saavat tukea seksuaali- ja/ tai sukupuolivähemmistöön kuuluvat, identiteettiään pohtivat ja heidän läheisensä. Maksuttomia palveluita ovat puhelinpäivystys, anonyymi kysymyspalsta, vertaischatteja sekä keskustelumahdollisuus työntekijän kanssa. Lisätietoja tukipalveluista, aukioloajoista ja vertaistoinnasta www.sinuiksi.fi.

Sukupuoli-identiteetin tutkimuspoliklinikka

Sukupuoli-identiteetin tutkimuspoliklinikalla on mahdollista tavata sosiaalityöntekijä, jonka kanssa voi keskustella lapsiperheellistymiseen liittyvistä toiveista ja mahdollisuuksista. Lapsiperheellisenäkin voi sosiaalityöntekijän kanssa keskustella perheestä ja prosessista, sekä näiden yhteensovittamisesta ja huomioimisesta.

www.sateenkaariperheet.fi

